DOMSTOLENS DOM (stora avdelningen)

den 22 november 2011 *

I mål C-214/10,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Landesarbeitsgericht Hamm (Tyskland) genom beslut av den 15 april 2010, som inkom till domstolen den 4 maj 2010, i målet

KHS AG

mot

Winfried Schulte,

meddelar

DOMSTOLEN (stora avdelningen)

sammansatt av ordföranden V. Skouris, avdelningsordförandena A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot och U. Lõhmus samt domarna A. Rosas, E. Levits (referent), A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen och A. Arabadjiev,

* Rättegångsspråk: tyska.

generaladvokat: V. Trstenjak,
justitiesekreterare: handläggaren B. Fülöp,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 3 maj 2011,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— KHS AG, genom P. Brasse, Rechtsanwalt,

— Winfried Schulte, genom H.-J. Teuber, Rechtsanwalt,

— Tysklands regering, genom T. Henze, C. Blaschke och J. Möller, samtliga i egenskap av ombud,

— Danmarks regering, genom V. Pasternak Jørgensen och S. Juul Jørgensen, båda i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom F. Erlbacher och M. van Beek, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 7 juli 2011 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 7 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EUT L 299, s. 9).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan KHS AG och Winfried Schulte, tidigare anställd på KHS AG. Målet rör Winfried Schultes begäran om kontant ersättning för den årliga betalda semester som inte tagits ut under åren 2006–2008 på grund av en infarkt.

Tillämpliga bestämmelser

Internationella arbetsorganisationens konvention nr 132

3 Artikel 9.1 i Internationella arbetsorganisationens konvention nr 132 av den 24 juni 1970 om semester (reviderad) har följande lydelse:

”Sådan årlig semester, som enligt artikel 8 mom. 2 i denna konvention skall utgå i oavbruten följd, skall ges och utnyttjas senast inom ett år, och återstoden av den årliga semestern senast inom aderton månader, räknat från utgången av det år, under vilket semesterrätten intjänats.”

4 Fjorton av Europeiska unionens medlemsstater har ratificerat konventionen, däribland Förbundsrepubliken Tyskland.

Unionslagstiftningen

5 I skäl 6 i direktiv 2003/88 anges följande:

”Hänsyn bör tas till Internationella arbetsorganisationens (ILO) principer när det gäller arbetstidens förläggning, inklusive dem som avser nattarbete.”

6 I artikel 1 i direktiv 2003/88 föreskrivs följande:

”Ändamål och räckvidd

1. I detta direktiv föreskrivs minimikrav på säkerhet och hälsa vid förläggningen av arbetstiden.

2. Detta direktiv är tillämpligt på

a) minimitider för … årlig semester …

…”

7 Artikel 7 i direktivet har följande lydelse:

”Årlig semester

1. Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att se till att varje arbetstagare får en årlig betald semester om minst fyra veckor i enlighet med vad som föreskrivs genom nationell lagstiftning eller praxis angående rätten till och beviljandet av en sådan semester.

2. Den årliga semestern får inte utbytas mot kontant ersättning, utom då anställningen avslutas.”

8 I artikel 17 i direktiv 2003/88 föreskrivs att medlemsstaterna får göra avvikelser från vissa bestämmelser i direktivet. Avvikelser från artikel 7 i direktivet är inte tillåtna.

Den nationella lagstiftningen

9 I den federala lagen om semester (Bundesurlaubsgesetz) (nedan kallad BUrlG) av den 8 januari 1963, i dess lydelse av den 7 maj 2002, föreskrivs följande i 1 §, med rubriken ”Rätten till semester”:

”Varje arbetstagare har under varje kalenderår rätt till betald semester.”

10 I 3 § BUrlG, med rubriken ”Semesterns längd”, föreskrivs följande i punkt 1:

”Semestern ska vara minst 24 arbetsdagar per år.”

11 I 7 § BUrlG, med rubriken ”Tidpunkt för, överföring och ersättning av semesterledighet”, föreskrivs följande i punkterna 3 och 4:

”3. Semesterledighet ska beviljas och tas ut under det löpande kalenderåret. Semester kan endast överföras till efterföljande kalenderår om det är motiverat av tvingande skäl som avser verksamheten eller arbetstagaren själv. Om semesterledigheten överförs ska den beviljas och tas ut under de första tre månaderna efterföljande kalenderår.

4. Om semesterledighet helt eller delvis inte kan beviljas på grund av att anställningsförhållandet upphör, har arbetstagaren rätt till semesterersättning.”

12 I 13 § BUrlG föreskrivs att avvikelser från vissa bestämmelser i denna lag får göras i kollektivavtal, däribland från 7 § 3 BUrlG, under förutsättning att sådana avvikelser inte är till nackdel för arbetstagaren.

13 I 11 §, med rubriken ”Principer för beviljande av semester”, i det enhetliga allmänna kollektivavtalet för metall- och elektroindustrin i Nordrhein-Westfalen av den 18 december 2003 (Einheitlicher Manteltarifvertrag für die Metall- und Elektroindustrie Nordrhein-Westfalen) (nedan kallat EMTV), föreskrivs följande:

”1) Anställda och lärlingar har enligt nedanstående bestämmelser rätt till betald semester varje semesterår. Semesteråret motsvarar kalenderåret.

Rätten till semester förfaller tre månader efter utgången av kalenderåret, såvida inte den anställde utan framgång har hävdat sin rätt till semester eller semestern inte har kunnat tas ut av skäl som avser verksamheten.

Om semestern inte har kunnat tas ut på grund av sjukdom förfaller den tolv månader efter det att perioden enligt andra stycket har löpt ut.

...

3) Semesterersättning får bara betalas ut om anställningsförhållandet eller lärlingsutbildningen har upphört."

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

14 Winfried Schulte var sedan april 1964 anställd som låssmed på KHS AG och dess föregångare. Hans anställningsavtal omfattades av tillämpningsområdet för EMTV som gav honom rätt till 30 dagars årlig betald semester.

15 I januari 2002 fick Winfried Schulte en infarkt, till följd av vilken han blev svårt handikappad och förklarad arbetsoförmögen. Från oktober 2003 uppbar han livränta på grund av sin fullständiga invaliditet. Detta förhållande bestod till och med den 31 augusti 2008, då Winfried Schultes anställning upphörde.

16 I mars 2009 väckte Winfried Schulte talan vid Arbeitsgericht Dortmund och yrkade ersättning för den årliga betalda semester han inte tagit ut för de beräkningsperioder som motsvarar kalenderåren 2006–2008.

17 Arbeitsgericht Dortmund biföll talan för dessa tre perioder i den del den ersättning som Winfried Schulte hade begärt avsåg årlig betald semester motsvarande minst 20 dagar enligt unionsrätten, till vilka det enligt tysk rätt tillkommer 5 dagar per år för Winfried Schultes vidkommande i hans egenskap av svårt handikappad.

18 I sitt överklagande av Arbeitsgericht Dortmunds dom har KHS AG hävdat att Winfried Schultes rätt till årlig betald semester för åren 2006 och 2007 hade gått förlorad, till följd av att den period för överföring som föreskrivs i 11 § 1 tredje stycket EMTV hade löpt ut.

19 Landesarbeitsgericht Hamm har angett att rätten till årlig betald semester för åren 2007 och 2008 enligt nationella bestämmelser och EMTV bestod när anställningsavtalet upphörde och att enbart rätten till årlig betald semester för år 2006 hade gått förlorad, till följd av att perioden för överföring på sammanlagt femton månader hade löpt ut.

20 Den hänskjutande domstolen utesluter emellertid inte att förlusten av rätten till årlig betald semester för år 2006, genom tillämpningen av nationella bestämmelser, kan strida mot artikel 7.1 i direktiv 2003/88.

21 Mot denna bakgrund beslutade Landesarbeitsgericht Hamm att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

”1) Ska artikel 7.1 i direktiv 2003/88 … tolkas på så sätt att den utgör hinder för att tillämpa nationella bestämmelser och/eller praxis, enligt vilka rätten till en minimitid för årlig betald semester förfaller vid utgången av beräkningsperioden och/eller perioden för överföring, även när en arbetstagare är arbetsoförmögen under en längre tid (varvid denna längre period av arbetsoförmåga medför att arbetstagaren skulle ha kunnat kumulera rätten till en minimitid för semester för flera år, om möjligheten att överföra sådan rätt inte var tidsmässigt begränsad)?

2) För det fall denna fråga besvaras nekande, ska då möjligheten att göra en sådan överföring bestå i minst 18 månader?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

22 Den nationella domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 7.1 i direktiv 2003/88 ska tolkas så, att den utgör hinder för att tillämpa nationella bestämmelser eller nationell praxis, såsom kollektivavtal, som innebär att kumulering av rätten till årlig betald semester, för en arbetstagare som har varit arbetsoförmögen under flera på varandra följande beräkningsperioder, begränsas genom en period för

överföring på femton månader vid utgången av vilken rätten till sådan semester går förlorad.

23 Det följer av fast rättspraxis att varje arbetstagares rätt till årlig betald semester måste betraktas som en princip av särskild betydelse i unionens sociala regelverk. Undantag från denna princip får därför inte göras, och de behöriga nationella myndigheternas genomförande av denna princip får endast ske inom de gränser som uttryckligen uppställs i rådets direktiv 93/104/EG av den 23 november 1993 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EGT L 307, s. 18), kodifierat genom direktiv 2003/88 (se dom av den 26 juni 2001 i mål C-173/99, BECTU, REG 2001, s. I-4881, punkt 43, av den 18 mars 2004 i mål C-342/01, Merino Gómez, REG 2004, s. I-2605, punkt 29, av den 16 mars 2006 i de förenade målen C-131/04 och C-257/04, Robinson-Steele m.fl., REG 2006, s. I-2531, punkt 48, och av den 20 januari 2009 i de förenade målen C-350/06 och C-520/06, Schultz-Hoff m.fl., REG 2009, s. I-179, punkt 22).

24 Vidare har domstolen redan prövat behöriga nationella myndigheters genomförande av och tillämpningsföreskrifter för principen om rätt till årlig betald semester i förhållande till arbetstagare som på grund av sjukfrånvaro som inte överskrider de beräkningsperioder som är tillämpliga enligt aktuell nationell lagstiftning förlorar perioder av årlig betald semester (domen i det ovannämnda målet Schultz-Hoff m.fl., punkt 19).

25 Vid denna prövning angav rätten att en nationell bestämmelse i vilken det föreskrivs att årlig semester som inte tagits ut vid utgången av beräkningsperioden får tas ut under en annan period, i princip, har till syfte att ge den arbetstagare som varit förhindrad att ta ut sin årliga semester ytterligare en möjlighet att ta ut denna semester. Fastställandet av en sådan period avser villkoren för utövande och genomförande av rätten till årlig betald semester och omfattas således, i princip, av medlemsstaternas behörighet (domen i det ovannämnda målet Schultz-Hoff m.fl., punkt 42).

26 Domstolen slog sålunda fast att artikel 7.1 i direktiv 2003/88 i princip inte utgör hinder för att tillämpa en nationell lagstiftning i vilken föreskrivs de närmare villkoren för utövande av den rätt till årlig betald semester som uttryckligen tillerkänns genom detta direktiv. Detta gäller även när denna lagstiftning innebär att denna rätt går förlorad vid utgången av beräkningsperioden eller vid utgången av en period för överföring. Enligt domstolen är emellertid detta fastställande förbundet med den princip enligt vilken den arbetstagare vars rätt till årlig betald semester har gått förlorad ska ha haft verklig möjlighet att utöva den rättighet han har enligt direktivet (domen i det ovannämnda målet Schultz-Hoff m.fl., punkt 43).

27 Domstolen konstaterar att en arbetstagare som, i likhet med Winfried Schulte vad gäller år 2006, är sjukskriven under hela beräkningsperioden och även efter utgången av den i nationell rätt fastställda perioden för överföring inte kan ta ut sin årliga betalda semester under någon period.

28 Det framgår visserligen av ovannämnda rättspraxis att det i en nationell bestämmelse, i vilken det fastställs en period för överföring, inte kan föreskrivas att en arbetstagares rätt till årlig betald semester förfaller utan att vederbörande har haft verklig möjlighet att utöva denna rättighet. En sådan slutsats ska emellertid nyanseras i förhållande till särskilda omständigheter såsom i målet vid den nationella domstolen.

29 I annat fall skulle nämligen en arbetstagare, såsom i målet vid den nationella domstolen, som är arbetsoförmögen under flera på varandra följande beräkningsperioder, på ett obegränsat sätt kunna kumulera all den rätt till årlig betald semester som hänför sig till tiden då han har varit frånvarande från arbetet.

30 En sådan obegränsad kumulering av rätten till årlig betald semester som förvärvas under perioden av arbetsoförmåga skulle inte längre vara förenligt med själva syftet med denna rätt.

31 Rätten till årlig semester, som slås fast i artikel 31.2 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och i artikel 7 i direktiv 2003/88, har två syften. Arbetstagaren ska dels kunna vila sig från de arbetsuppgifter som följer av anställningsavtalet, dels förfoga över en period för avslappning och fritid (se domen i det ovannämnda målet Schultz-Hoff m.fl., punkt 25).

32 I detta hänseende har domstolen visserligen understrukit att den positiva verkan av den betalda årliga semestern på en arbetstagares säkerhet och hälsa utvecklas till fullo när semestern tas ut under det år som den var avsedd för, det vill säga innevarande år. Viloperioden förlorar dock inte sin verkan i detta hänseende om den tas ut vid ett senare tillfälle (dom av den 6 april 2006 i mål C-124/05, Federatie Nederlandse Vakbeweging, REG 2006, s. I-3423, punkt 30, och domen i det ovannämnda målet Schultz-Hoff m.fl., punkt 30).

33 Den rätt till årlig betald semester som en arbetsoförmögen arbetstagare förvärvar under flera på varandra följande beräkningsperioder kan emellertid uppfylla de två syften som anges ovan i punkt 31 endast om överföringen inte överskrider en viss tidsgräns. Efter utgången av en sådan tidsgräns förlorar nämligen den årliga semestern sin positiva verkan för arbetstagaren som viloperiod och tjänar endast som period för avslappning och fritid.

34 Med hänsyn till själva syftet med rätten till årlig betald semester, som tilldelas varje arbetstagare direkt genom unionsrätten, får en arbetstagare som är arbetsoförmögen under flera år i rad och förhindrad enligt nationell rätt att ta ut sin årliga betalda semester under denna period följaktligen inte, på ett obegränsat sätt, kumulera rätten till årlig betald semester som uppkommer under denna period.

35 Vad avser den period för överföring efter vilken rätten till årlig betald semester kan gå förlorad, vid kumulering av rätt till årlig betald semester under en period av arbetsoförmåga, finns det anledning att, med beaktande av artikel 7 i direktiv 2003/88 och mot bakgrund av ovanstående, pröva om en period för överföring av rätten till årlig betald semester – vilken är fastställd till 15 månader i nationella bestämmelser eller nationell rättspraxis, såsom kollektivavtal – rimligen kan betecknas som en period efter utgången av vilken den årliga betalda semestern förlorar sin positiva verkan för arbetstagaren som viloperiod.

36 I detta sammanhang ska följande omständigheter beaktas.

37 Rätten till årlig betald semester har inte bara en särskild betydelse såsom utgörande en princip i unionens sociala regelverk, vilket nämns ovan i punkt 23. Den slås dessutom uttryckligen fast i artikel 31.2 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, som enligt artikel 6.1 FEU har samma rättsliga värde som fördragen.

38 För att iaktta denna rätt som har till syfte att skydda arbetstagaren, följer härav att en period för överföring ska fastställas med beaktande av den särskilda situation som en arbetstagare som har varit arbetsoförmögen under flera på varandra följande beräkningsperioder befinner sig i. Genom nämnda period ska arbetstagaren även ha möjlighet att, vid behov, förfoga över viloperioder som vederbörande kan fördela, planera och disponera över under en längre tid. Varje period för överföring ska avsevärt överstiga den beräkningsperiod för vilken den beviljas.

39 Denna period ska även skydda arbetsgivaren mot risken för en alltför omfattande kumulering av en arbetstagares frånvaro och för de svårigheter som detta kan medföra för organisationen av arbetet.

40 I föreliggande fall är perioden enligt 11 § 1 tredje stycket EMTV fastställd till femton månader, det vill säga den överstiger den beräkningsperiod som den hänför sig till. Denna omständighet skiljer förevarande mål från målet Schultz-Hoff m.fl., i vilket perioden för överföring uppgick till sex månader.

41 Det ska vidare i detta hänseende påpekas att enligt artikel 9.1 i Internationella arbetsorganisationens konvention nr 132 av den 24 juni 1970 om semester (reviderad) ska sådan årlig betald semester som ska utgå i oavbruten följd ges och utnyttjas senast inom ett år, och återstoden av den årliga betalda semestern senast inom arton månader, räknat från utgången av det år under vilket semesterrätten intjänats. Denna bestämmelse kan förstås så, att den vilar på bedömningen att syftet med rätten till semester inte kan uppnås fullt ut när de frister som föreskrivs har löpt ut.

42 Med beaktande av den omständigheten att Internationella arbetsorganisationens principer när det gäller arbetstidens förläggning beaktas i direktiv 2003/88, enligt skäl 6 i detta, ska – vid beräkningen av perioden för överföring – hänsyn tas till syftet med rätten till årlig betald semester, såsom detta syfte framgår av artikel 9.1 i nämnda konvention.

43 Mot denna bakgrund kan det skäligen antas att en period på femton månader för överföring av rätten till årlig betald semester, såsom i målet vid den nationella domstolen, inte strider mot syftet med nämnda rätt, eftersom dess positiva verkan för arbetstagaren som viloperiod därigenom säkerställs.

44 Den första frågan ska således besvaras enligt följande: Artikel 7.1 i direktiv 2003/88 ska tolkas så, att den inte utgör hinder för att tillämpa nationella bestämmelser eller nationell praxis, såsom kollektivavtal, som innebär att kumulering av rätten till årlig betald semester, för en arbetstagare som har varit arbetsoförmögen under flera på

varandra följande beräkningsperioder, begränsas genom en period för överföring på femton månader vid utgången av vilken rätten till sådan semester går förlorad.

Den andra frågan

45 Mot bakgrund av svaret på den första frågan saknas anledning att besvara den andra frågan.

Rättegångskostnader

46 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (stora avdelningen) följande:

Artikel 7.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden ska tolkas så, att den inte utgör hinder för att tillämpa nationella bestämmelser eller nationell praxis, såsom kollektivavtal, som innebär att kumulering av rätten till årlig betald semester, för en arbetstagare som har varit arbetsoförmögen under flera på

varandra följande beräkningsperioder, begränsas genom en period för överföring på femton månader vid utgången av vilken rätten till sådan semester går förlorad.

Underskrifter